

فلسفه امامت

با دو رویکرد فلسفی و عرفانی

دکتر سید یحیی یثربی

شناسنامه پژوهشی اثر

عنوان طرح نامه: فلسفه امامت
پژوهشکده: حکمت و دین‌پژوهی، گروه علمی: کلام و دین‌پژوهی، محقق: دکتر سید یحیی یثربی،
ارزیاب علمی: دکتر نجف لک‌زایی
موضوع اصلی: فلسفه امامت
موضوع فرعی: با دو رویکرد فلسفی و عرفانی
مدت انجام تحقیق: ۸۰/۶/۱۶ الی ۸۲/۱۰/۳۰

فلسفه امامت

با دو رویکرد فلسفی و عرفانی

دکتر سید یحیی یتربی

سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

طراح جلد: بیژن صیغوری

چاپ پنجم: ۱۳۹۴

شمارگان: ۳۰۰ نسخه

قیمت: ۱۹۰۰۰ تومان

و صحافی: الغدير

یتربی، یحیی -

فلسفه امامت: با دو رویکرد فلسفی و عرفانی / یحیی یتربی - (ویراست ۲) -

تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۳. ۳۳۲ ص

ISBN: 978-964-8352-24-5

فهرست نویسی براساس اطلاعات کتابخانه ملی

کتابنامه ص ۳۳۳

۱. امامت، الف. پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی. بهار ۱۳۸۳.

۸ ف ۲ ی / BP ۲۳۳ / ۴۵ ۲۹۷

کتابخانه ملی ایران ۲۳۷۹۲ - ۸۳ م

تهران: تقاطع بزرگراه شهید مدرس و خیابان شهید بهشتی، پلاک ۵۶

تلفن: ۸۸۵۰۵۴۰۲ - ۸۸۵۰۳۳۴۱

همه حقوق محفوظ است

۱۱	پیشگفتار
۱۵	فصل اول: انسان
۱۷	مقدمه
۲۳	قسمت نخست: فلسفه نبوت
۲۵	مقدمه
۲۷	فصل اول: عقلانیت نظام دینی
۳۴	یک. از جهت تأمین سعادت دنیوی انسان
۳۸	دو. از جهت تأمین سعادت اخروی انسان
۴۷	فصل دوم: اشکالات نظام مبتنی بر وحی
۵۴	اول - منزلت انسان
۵۹	دوم - جایگاه قدرت
۶۰	یک. ولایت به جای سلطه
۶۳	دو. وظیفه‌های ولایت
۶۴	أ. وظیفه پیشوایان در نظام دینی
۶۸	اشکال سوم - نداشتن پشتوانه سازمان‌دهی و پاسداری
۷۴	اشکال چهارم - آرمانی و غیر عملی بودن
۷۵	نتیجه و نظر
۷۷	قسمت دوم: فلسفه امامت
۷۹	مقدمه
۸۱	فصل اول: مبانی و مسائل امامت

۸۱	..... یک - نیاز جامعه به امام
۸۱	..... ۱. امکان انحراف و تحریف
۸۴	..... ۲. ضرورت پاسداری
۹۰	..... دو. اوصاف امام
۹۰	..... ۱. عصمت
۹۲	..... ۲. اعلمیّت
۹۲	..... ۳. برتری در کمالات اخلاقی
۹۲	..... ۴. همراه داشتن آیه و معجزه
۹۳	..... سه. چگونگی نبوت امام
۹۳	..... ۱. تحلیل دین شاه شیعیه
۹۷	..... ۲. تحلیل دین شاه امامیّت
۱۰۳	..... فصل دوم: نقش نظم امامت و امام در تاریخ اسلام
۱۰۴	..... اول. نقش امام در صدر اسلام
۱۱۴	..... دوم. نقش امام در عصر خلفای اموی و عباسی تا غیبت کبری
۱۱۷	..... سوم. نقش امام در دوران غیبت
۱۲۲	..... یک - قلمرو تشیع
۱۲۲	..... ۱. نقش امام در موقعیت ضعیف شیعه
۱۲۷	..... ۲. نقش امام غایب در شرایط قوت تشیع
۱۲۸	..... ا. نقش امام غایب در عصر سلاطین شیعه
۱۲۹	..... ب. نقش امام غایب، در عصر حکومت اسلامی
۱۳۹	..... دو - نقش امام غایب در جامعه جهانی
۱۴۱	..... چهارم. نقش امام، پس از ظهور
۱۴۷	..... بخش دوم
۱۴۹	..... امامت از منظر دیگر
۱۵۳	..... مقدمه

۱۵۳	.....	۱. امامت چیست ؟
۱۵۵	.....	۲. تعریف ولایت
۱۵۷	.....	۳. اوصاف امام
۱۶۳	.....	قسمت نخست
۱۶۵	.....	مقدمه
۱۶۷	.....	فصل اول : هستی و کثرت‌ها
۱۶۷	.....	یک اصالت هستی
۱۶۸	.....	۱. رابطه وحدت هستی با کثرت تعیین‌ها و ماهیات
۱۷۲	.....	۲. درجات و رتبه وجودات
۱۷۴	.....	۳. قوس صعود وجود
۱۷۸	.....	۴. مسیر صعود
۱۸۲	.....	۵. چگونگی صعود
۱۸۷	.....	۶. همه اوصاف و آثار، برخاسته از رحمانند
۱۹۳	.....	فصل دوم : انسان، پدیده‌ای نامحدود
۲۰۵	.....	فصل سوم : زبان ویژه معارف الهی
۲۰۵	.....	مقدمه
۲۰۶	.....	۱. اصول و مبانی پیوند لفظ و معنی در حوزه معارف الهی
۲۰۶	.....	أ. درجات هستی
۲۰۷	.....	ب. تناسب ادراک و درجه وجود
۲۰۸	.....	ج. انتقال معانی به لفظ
۲۱۰	.....	۲. نتایج و آثار این اصول و مبانی
۲۱۰	.....	أ. تنزل حقایق تا مرتبه «زبان»
۲۱۲	.....	ب. پیدایش زبان اشاره با «عبارت اشارت»
۲۱۲	.....	ج. اقسام اشاره
۲۱۳	.....	۳. انتقال از لفظ به معنی، تأویل و «اشارت عبارت»

- ۲۱۳ ..... ا. درجات وجود
- ۲۱۵ ..... ب. رعایت مخاطبان
- ۲۱۶ ..... ج. کثرت مناسبات، در کاربرد زبان اشاره و ایما
- ۲۱۹ ..... قسمت دوم
- ۲۲۱ ..... مقدمه
- ۲۲۳ ..... فصل اول : عینیت مقام امامت
- ۲۲۴ ..... ا. ضرورت ولایت و خلافت
- ۲۲۴ ..... ا. خلافت الاهی
- ۲۲۵ ..... ب. مظهریت امام جامع «الله»
- ۲۲۵ ..... ج. حاکمیت و تعدد
- ۲۲۶ ..... ۲. لوازم عینیت مقام امامت و خلافت
- ۲۲۷ ..... ا. رسیدن به این مقام نیازمند بلوغ و تحقق است
- ۲۲۹ ..... ب. مقام امامت و خلافت کسب نیست
- ۲۳۱ ..... ج. مقام خلافت و امامت، به سن و سال مربوط نیست
- ۲۳۲ ..... د. تعیین خلیفه و امام، با ابلاغ و نصب خداوند است
- ۲۳۷ ..... فصل دوم : امام، از الهام و امداد غیبی بهره مند است
- ۲۴۰ ..... ا. امامان، مترجمان حقیقی وحی اند
- ۲۴۴ ..... ب. امامان وارث همه پیامبرانند
- ۲۵۱ ..... فصل سوم : معرفت و علم امامان، لدنی و موهبتی است
- ۲۵۳ ..... ۱. علم امام همیشگی و پایدار است
- ۲۵۵ ..... ۲. امام هرگاه بخواهد چیزی را بداند می تواند
- ۲۵۶ ..... ۳. در علم امام، خطا و خلاف راه ندارد
- ۲۵۹ ..... یک نکته
- ۲۶۳ ..... فصل چهارم : امام حاکم تکوینی و ناظر حوادث جهان است
- ۲۶۳ ..... ۱. حاکمیت تکوینی امام بر سراسر کائنات

- ۲۶۷ ..... ۲. نظارت بر جریان حوادث و رفتار انسان‌ها
- ۲۶۹ ..... فصل پنجم: امام دارای صفات عصمت است
- ۲۷۴ ..... ۱. امامان همگی معصومند
- ۲۷۴ ..... ۲. تنها امام معصوم شایسته بیعت است
- ۲۷۷ ..... ۳. پیروی از امام معصوم واجب است
- ۲۷۸ ..... ۴. تلاش برای شناختن امام معصوم واجب است
- ۲۷۹ ..... ۵. زمان غفات از توجه به امام
- ۲۸۱ ..... فصل ششم: امامت با اعجاز همراه است
- ۲۸۳ ..... ۱. پیوند عقائد امامان با ذات امام و نیز با یکدیگر یک پیوند هستی شناختی است
- ۲۸۵ ..... ۲. حکومت دنیوی امام مظهر ولایت تکوینی اوست
- ۲۹۰ ..... ۳. مشکل عجز و شکست امام و خلیفه الهی
- ۲۹۲ ..... ا. همسویی علم امام با قضا و قرار الهی
- ۲۹۳ ..... ب. استناد به جنبه بشری و جزئی امام
- ۲۹۳ ..... ج. استعداد و آمادگی لازم جهت تحقق ائمه انبیا و ائمه
- ۲۹۴ ..... د. سؤال امتثال
- ۲۹۴ ..... ه. رعایت ظرفیت مخاطبان
- ۲۹۵ ..... و. تلوین و نوسان
- ۲۹۷ ..... فصل هفتم: امام، یگانه روزگار خویش است
- ۳۰۱ ..... فصل هشتم: جهان هستی هرگز بی امام نخواهد بود
- ۳۰۱ ..... ۱. امام واسطه فیض هستی کائنات است
- ۳۰۴ ..... ۲. امام مخاطب و حامل قرآن است
- ۳۰۶ ..... ۳. امام واسطه استمرار فیض معرفت است
- ۳۰۶ ..... ۴. امام حجت خدا بر خلق است
- ۳۰۷ ..... ۵. امامان معصوم گواهان حقیق بر مردم

۳۰۹	..... ۶. ولایت در تکوین و تشریح، مربی و همراه انسان است
۳۱۱	..... نکته
۳۱۵	..... فصل نهم: شناخت امام، کارآسانی نیست
۳۲۳	..... کتابنامه

www.ketab.ir

پیشگفتار

امامت، اهل‌السنن و اهل‌الکتاب تشیع و پیروان اهل‌بیت پیامبر اسلام (ص) است. این اصل و خاستگاه است و تأثیرش در سرنوشت اسلام و مسلمانان و نیز به خاطر ارتباطش با سیاست و قدرت، از همان آغاز مورد توجه مسلمانان بوده و پایه‌های مختلف دین بر آن استوار شده است. اگرچه تعریف و تبیین امامت و اثبات و ردّ مبانی و مسایل آن، همواره مورد بحث و مناقشه علما، محدثان، فقها و متکلمان بوده است، اما به نظر می‌رسد که موقعیت امروز این موضوع، با وضع گذشته آن از جهات مختلف فرق کرده و فرقی دارد و لذا نیازمند نگرش جدید است که بتواند به سؤال‌های جدید و نیازهای جدید بپردازد.

ضرورت نگرش مجدد از آنجاست که:

اولاً - در شرایط کنونی جهان و جامعه اسلامی، راه و سرنگرش درون دینی، نگرش برون دینی هم ضرورت دارد. یعنی علاوه بر بحث نقلی و کلامی امامت که سیره و روش پیشینیان بود، تبیین امامت با مسائل مقتضیات عقل و حکمت نیز باید بیش‌تر مورد توجه قرار گیرد.

ثانیاً - در عصر حاضر پرسش‌های جدیدی در ارتباط با رهبری و مدیریت جامعه مطرح شده است که الزاماً باید در بحث امامت هم به آن مسایل بپردازیم. مانند مسأله قدرت، نقش مردم در حاکمیت، رابطه حاکمیت و مردم و...

نوشته حاضر، با این انتظار و امید تنظیم شده است که در قلمرو امامت در جست‌وجوی مبانی و مسایل و پاسخ‌های جدید باشد. جست‌وجوی مبانی جدید را در بخش اول و دوم کتاب پی گرفته‌ایم. در بخش نخست، امامت را از دیدگاه فلسفه مشاء مورد بررسی و تبیین قرار داده، از مبانی ابن‌سینا در تبیین نبوت، برای تبیین امامت هم بهره گرفته‌ایم.

در بخش دوم کتاب، امامت و اوصاف امامان به عنوان حقایق عینی، نه مفاهیم اعتباری، بر اساس اصول و مسائل حکمت متعالیه تفسیر و تبیین شده است.

کاری که در این دو بخش انجام گرفته است، جدید و بی‌سابقه است. هر چند که بن‌سینا، در بحث خلافت و امامت شفا،^۱ اشاراتی به موضوع دارد؛ اما مقایسه بحث این نوشته، با مطالب ابن‌سینا، در شفا، به یقین می‌توان این نوشتار را، کار جدید به شمار آورد.

و اما صدر المتألهین چنانچه در مقدمه بخش دوم آورده‌ام، خود، از مبانی حکمت متعالیه که حاصل یک ممر تلاش و تأمل اوست، در تبیین وحی، نبوت و امامت بهره نگرفته است. و این یک امر عادی است. زیرا طراحان و پدیدآورندگان نظریه‌ها و نظام‌های بزرگ فکری، گاهی از برخی نتایج و آثار نظریه و نظامی که خود پدید آورده‌اند، غفلت می‌کنند. برای این که پرداختن به همه آثار و لوازم و نتایج یک مکتب جدید، نیازمند فرصت ریاضی است و متأسفانه عمرها کوتاه‌اند.

و اما در مورد مسایل و پاسخ‌های جدید، تنها مواردی را یادآور می‌شوم که تاکنون چندان مورد توجه قرار نگرفته است. همانند نقش

۱. ابن‌سینا: شفا، الامیات، مقاله ۱۰، فصل ۵.

نظریه امامت در مقاطع مختلف تاریخ اسلام، مسأله جهانی شدن و مهدویت، مهدویت و مسأله کثیرالخیر بودن بعثت و دیانت اسلام و...

تلاش ما بر این است که بحث‌ها فلسفی باشند، اما چنین مباحثی، چنان که در مباحث اواخر الاهیات شفای این سینا هم آمده است، به هر حال به نوعی با بحث‌های کلامی نزدیک می‌شوند.

در بخش دوم اساس اصلی مسائل مورد بحث ما، اصول و مبانی و مسایل عینان اسلامی و حکمت متعالیه صدرالمتألهین است. ولیکن برای هر مسأله‌ای از مسایل امامت یک یا دو روایت را، از امامان معصوم (ع) آورده‌ایم. هدف اصلی ما آن نیست که آن مسایل را با این روایات تبیین و اثبات نماییم، زیرا تبیین و اثبات مسایل امامت، صرفاً بر پایه مبانی و ادب و عرفان اسلامی و حکمت متعالیه می‌باشد. اما چون روش و شیوه عرفان اسلام صدرالمتألهین، هر دو، آن است که نتایج مبانی و مقدمات خود، با حاصل کشف و مشاهده‌شان را به نوعی به تایید روایات معصومان (ع) برسانند، نیز به همین راه رفته، بحث و تبیین هر مسأله‌ای را با روایت و اشاره‌ی از معصیم (ع) آراستیم.

در نهایت، هر تلاش جدیدی نیازمند راه‌های اهل دانش و معرفت است که در انتظار یادآوری‌های آن بزرگان هستیم.

سیدیحیی یثربی

۱۳۸۲/۸/۱۰

رمضان المبارک ۱۴۲۴ ه.ق.